

Маштабнасць поглядаў

У сучасным агульным бачанні навуковай спадчыны Льва Шапялёвіча (1863—1909) на першы план выйшла іпастась археолага, якая непасрэдным чынам лучыць вучонага з Беларуссю: Віцебскам, горадам нараджэння і вучобы ў гімназіі, правядзеннем раскопак старажытных курганоў у Гарадоцкім, Невельскім, Себежскім паветах Віцебскай губерні. Адпаведная і падача біяграм у профільных выданнях: энцыклапедыі «Археалогія Беларусі» (2011), энцыклапедычным даведніку «Асветнікі зямлі Беларускай, X — пачатак XX ст.» (2-е выд., 2006).

Літаратуразнаўчы і перакладчыцкі наробак Л. Шапялёвіча прынёс яму вядомасць, якая выходзіла далёка за межы радзімы.

Перад тым, як узысці на вышэйшыя ступені навуковага прызнання, стаць доктарам філалогіі (1896), прафесарам Харкаўскага ўніверсітэта, вучыўся ў Харкаўскім і Новарасійскім (Адэса) ўніверсітэтах, стажыраваўся за мяжой — асвойваў заходнееўрапейскую класіку ў Мюнхене, Вене, гарадах Італіі.

Леў Шапялёвіч даследаваў жыццё і творчасць Дантэ, Сервантэса, Кальдэрона, Гётэ, Байрана, сучасных аўтараў; разглядаў іх рэцэпцыю ва ўсходнеславянскім кантэксте. Большая частка яго артыкулаў апублікавана ў рускіх перыядычных выданнях, аналітычныя назіранні літаратуразнаўца ахвотна размяшчалі на сваіх старонках польскія, іспанскія, нямецкія часопісы. Красамоўнае сведчанне даверу да вучонага сярод сталічных навуковых экспертаў: тры з пяці тамоў Поўнага збору твораў Уільяма Шэкспіра пецябургскай «Бібліотека великих писателей» (1902—1904) выйшлі з прадмовамі Л. Шапялёвіча.

Сёння кнігі даследчыка — сапраўдная бібліяграфічная рэдкасць. Два рарытэты захоўваюцца ў фондзе стара-

друкаваных выданняў і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі (калекцыя Паўла Беркава). Некаторыя кнігі са збораў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ўтрымліваюць дарчыя подпісы аўтара. Сярод адрасатаў — вядомыя вучоныя-філолагі: Канстанцін Грот (1853—1934), славіст, архівіст, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта; Іван Памялоўскі (1842—1906), спецыяліст па старажытнагрэчаскай і лацінскай мовах, член-карэспандэнт Імператарскай акадэміі навук.

Леў Шапялёвіч першым пераклаў на рускую мову сярэднявечны германскі эпас «Кудруна». Пра некаторае абуджэнне цікавасці да спадчыны вучонага ў Расіі сведчыць другое, рэпрэнтнае выданне працы «Кудруна: историко-литературный этюд: с приложением статьи "Дантовская трилогия: Эпизод из истории литературной критики"» (Масква, 2016).

Многія назіранні літаратуразнаўца гучаць актуальна і ў наш час. Напрыклад, міждысцыплінарнасць даследаванняў — стрыжнёвая лінія публікацыі «Працы У. Д. Спасовіча аб заходнееўрапейскіх пісьменніках (Шэкспір, Гётэ, Шылер і Байран)» (Харкаў, 1905). Уладзімір Спасовіч увайшоў у гісторыю як дзеяч культурнага памежжа: вядомы рускі адвакат, а таксама польскі публіцыст нарадзіўся ў Рэчыцы Мінскай губерні.

У названым выданні Л. Шапялёвіч адзначаў: «Для гісторыка літаратуры ў высокай ступені займальна прыглядзецца, якімі шляхамі прыходзіць масціты спецыяліст па другой спецыяльнасці да сваіх цікавых высноў у гісторыка-

Леў Шапялёвіч, 1903 г.

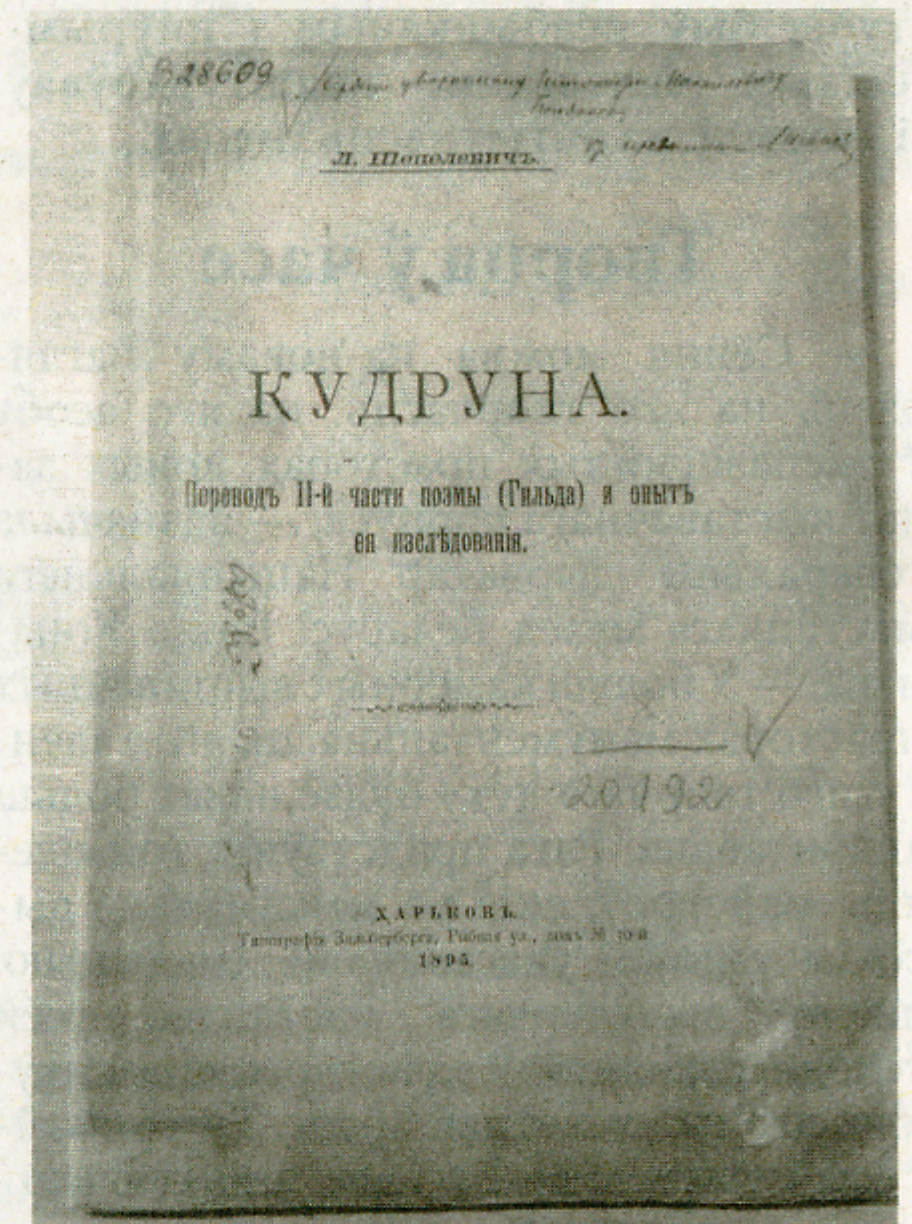
літаратурных пытаннях. Такія назіранні вельмі павучальныя ў метадалагічных адносінах, паколькі галіна літаратурнай манаграфіі павінна лічыцца нераспрацаванай, і новыя, арыгінальныя прыёмы даследавання літаратурных з'яў могуць прывесці да новых і цікавых вынікаў.

Крытычны эцюд «"Дон-Кіхот" Авелянеды і пытанне аб аўтары гэтага рамана» (Харкаў, 1899) выдатна дэманструе свабоднае апеляванне Л. Шапялёвічам да іспанскіх літаратуразнаўчых крыніц, самастойны аналіз аўтэнтчнага тэксту.

Працяг класічнага твора Сервантэса пабачыў свет у Тарагоне ў 1614 годзе і ад таго часу быў чатыры разы перавыдадзены ў Іспаніі, перакладзены на галандскую, англійскую і французскую мовы. У сваіх высновах даследчык адзначаў: «Пытанне аб тым, хто хаваўся пад псеўданімам Авелянеды, застаецца адкрытым, хоць у істотных палажэннях высветленым». Пры гэтым не падлягаў сумненню тэзіс: «Гэта быў пісьменнік мадрыдскай школы, вопытны і добры стыліст, талент грубы, нізкапробны, але ўсё ж талент, які праявіў рысы драматычнага пісьменніка». Па сутнасці, Л. Шапялёвіч упершыню ва ўсходнеславянскай літаратуразнаўчай практыцы з падключэннем шырокага заходнееўрапейскага кантэксту акцэнтаваў увагу на розных аспектах разгляду сіквела (анг. *sequel*) — працягу, паводле сюжэта, вядомага твора, напісанага іншым аўтарам.

Даследчык быў супрацоўнікам Энцыклапедычнага слоўніка Бракаўза і Эфрона. Адзін з яго артыкулаў (падпісаны крыптанімам Л. Ш.) змешчаны

ў 39 томе (Пецябург, 1903) і прысвечаны Радзіславу Лазарэвічу-Шапялёвічу (1800—1846), руска-польскаму паэту родам з Магілёўскай губерні, пра якога, сярод іншага, сказана: «...належаў да шматлікай групы беларускіх пісьменнікаў, якія аднолькава добра валодалі рускай і польскай мовамі, цікавіліся народнай славеснасцю і даўніной».

Пераклад «Кудруны» з дарчым подпісам Льва Шапялёвіча, адрасаваным Інаквенцію Болдзінаву. Харкаў, 1895 г.

Каштоўныя археалагічныя знаходкі археолага Льва Лазарэвіча папоўнілі фонды Эрмітажа, музеяў Масквы, Харкава і Віцебска. Сёння яны сведчаць пра беларускую мінуўшчыну ў розных краінах. На чарзе перавыданне і асэнсаванне літаратуразнаўчай спадчыны вучонага.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук
Фота з фондаў Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі